

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA

LETNIK XV. - ŠT. 4.

ZORA IZHAJA VSAK MESEC 20 EGA TER
STANE CELOLETNA NAROČNINA K 4.—,
:: ZA DIJAKE K 2.— ::

KATOLIŠKA TISKARNA V LJUBLJANI

Vsebina:

	Stran
Dijaštvo in socialno delo. (J. D.) (Konec)	65
Avstrijski visokošolski boj l. 1908. (F. T. in pk.)	67
Organizacija srednješolcev pri Poljaki (Dopis iz Krakova.)	70
Visokošolsko dijaštvo.	
Učite se slovenščine! — „Časopis pokrokového studentstva.“ — Katoliško vseučilišče na Irskem	75
Glasnik:	
Promovirali so. — Iz „Danice“. — „Danica“ 1907/08. — „Zarja“	76—77
Srednješolsko dijaštvo.	
Iz Celja. — Gališki srednješolci. — Bojkotiranje nemškega blaga mej poljsko srednješolsko mladino. — „Informator studencki“	77—78
Listek.	
„Na smrt obsojeni?“ — Nekaj o antropologiji. — I. mednarodni kongres za reformo npravne vzgoje. — Framasoni se klanjajo Piju X. — Listnica uredn.	79—80
Priloga „Prvi cveti“:	
Spomini izza mladih dni. (Ksaver Meško)	9
Bródnik Matija. (Zorislav.) Slika. — (Konec.)	11
Ocene	13
Na platnicah:	
Ženijalne humoriste. — Iz Trsta. — XXI. občni zbor podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju.	

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Franciškanske ulice.
 — Slovensko katoliško akademično društvo „Danica“,
 Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, IV., 24. — Slovensko
 katol. akadem. društvo „Zarja“, Gradec, Leechgasse 30.
 Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien) XVIII.
 ::: Schulgasse 30. III./19. :::

Naročnina naj se blagovoli pošiljati potom čekov pošt. hran. ali po nakaznici
 upravništvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katol. tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ivan Podlesnik.

Ženijalne humoriste so se izkazali zadnji čas radikalci na platnicah »Omladine«. Kar sapo mi je zaprlo, ko sem prečital v decemberski številki drugo stran ovoja te radikalne »štampe«. Jeli mogoče, da se radikalni možgani najbrž vsled avtosugestije sem od *πιδεξάνθρωπος*-a tako hitro razvijajo in rastejo, da že v petek ne vedo, kaj so govorili v četrtek? Huda je, ako se človek sam po zobei bje in se v protislovja zapleta, kakor se godi radikalnim voditeljem. Kdor resnico ljubi, si ušes ne maši, kdor se je pa brani, zaveže še oči, dragi duševni očetje in apostoli radikalizma. In namestu, da pripoznate z Wallensteinom: Ist's möglich, könnt' ich wirklich nicht mehr, wie ich wollte, in se zavedate neso-glasja vašega dela in idej, pa se zatekate k najprimitivnejšemu načinu reagiranja. Na sicer ne težke dokaze nemogočnosti in smešnosti radikalnega programa in delovanja odgovarja eksekutivni uredniški ženij zaničevalno in prezirljivo: Blagor ubogim na duhu. Mi (radikalci) niti ne odgovarjamo in hočemo še nadalje delcvati za naš radikalni program. Vsak vé, kaj tiči v zabavljanju in takšnem pomilovanju. Zadrega, pomanjkanje stvarnega odgovora in pralne sode. Zadeli smo zopet s svojimi dokazi na kurje oko radikalnega ženija. Sicer pa že spoznavajo njihovi pristaši sami nevzdržnost stavljenih si načel. Večji del se jih pusti bona fide voditi čez »zlat« most radikalizma k monizmu in materijalizmu, drugi pa se prištevajo formalno k njihovim vrstam, ker so slučajno v njihovih družtvih. Vprašajmo takšne ljudi: »Kaj se pravi: Vse za narod?« in logičen odgovor dobimo: »Za njegov blagor in prosveto.« »V čem obstoja ta blagor in prosveta? Kako hočete narod rešiti?«

Dolgo ste se sicer v vprašanjih, katerim se človeška družba kakor posameznik nikdar ne izogne, ali z religijo ali brez nje, izvijali s kratkim in plitve glave zadovoljujočim geslom: »Ja, holt za narod!«; a nazadnje, ko ste napeljali v strugo vode, ste morali tudi vi pokazati barvo. Pa še jasneje, ko danes, bote govorili, do tega vas hočemo prisiliti. Ne samo inter se in v koticikih »Omladine«, temveč povsod v domovini bote morali oznanjati svoj evangelij jasno in brez zavijanja: Proč z nazadnjaško vero v Krista! Proč od etičnih načel, ki so napravile prvo in največjo revolucijo, socialno revolucijo ljubezni in svobode v človeštvu. Narod, glej, tu ti prinašamo novo kramarijo, naš radikalni program, opice in Häckla

Prav radi vam verjamemo, eksekutorji radikalizma, da vas boli razkrinkanje, da vam dokaz vaše konsekventne nedoslednosti, ki se kaže v besedah in dejanju, ni všeč. Ste pač nervozni še od takrat, ko ste skovali dol pri »Šimelnu« program, katerega je nato krstil sifon in birmale sabljice . . . Zato se bo pa tudi vaš program v kratkem razcefral. Novo »preštrihana« barva se bo ogulila in pokazali se boste vredne učence z bolno filozofijo pogretega liberalizma. T a k o se baje nameravajo Triglavani s Taborjani zlitii v novo društvo. Radikalni program je samo provizoričen in ni še treba starih dedov in babic, ki bi pripovedovali o klaverni zgodovini in »osrečujočem« narodnem delu radikalcev. Izvajajoč princip: Vse za narod, ste razbili: Družbo sv. Cirila in Metoda v Ljubljani, sv. Cirila in Metoda podružnico v Gradcu, skupen odsek slovenskih visokščolcev v Gradcu in s tem zakrivili celo vrsto neuspehov. Istotam razpuliili »Sokola«, zabavljali čez otroški vrtec, da bi zatrli vsako misel o njem, če ni bila »radikalna«.

Ko je tega zmanjkalo, ste se vdinjali nemškimi buršakom, zvesto opravljajoč podrežno službo do časa, ko so vas za plačilo do mala nabili. (Letošnji dogodki v Gradcu in na Dunaju.) Poskušali ste še bolj praktično delati za svoj program. Misleč si: Narod smo mi: Podpore na visokih šolah so naše. Ženij, ki vedno govoriš o »klerikalnih« študentih-kapitalistih, povej o letošnjih podporah pri »Slov. podpornem društvu v Gradcu«! Kdo je pisal za radikalce, ki so ga še doma »pihali«, prošnje in potrdila za prejete podpore? Sploh cel škandal, o katerem se pomenimo na pristojnem mestu. Najsrečnejše vaše delo lahko imenujemo: Reformacijo slovenskega koledarja. Giontini baje založi novo pratiko s podobami v radikalnem smislu. Mesto Jurja, Gala, pride Hus, kakšen Kramaf in razni resnični dogodki iz žalostne, včasih precej komične zgodovine radikalizma. Mi vam želimo ob novem letu ravno toliko sreče, kakor ste jo imeli do sedaj, potem vsaj ne bo prevelike škode: Radikalizem pomeni veliko ničlo, včasih pa producira kaj smešnega.

Exradikalec.

Iz Trsta. — Tržaško akad. fer. društvo »Balkan« je razposlalo sledeče vabilo na svoj prvi ples: »Prvi stopa slov. trž. akad. mladina pred javnost z vabilom na svoj prvi akademski ples. D v o j n e m u n a m e n u naj odgovarja

ta prireditev. Tržaški akademiki, zbrani v ferijalnem društvu »Balkan« se zavedajo naloge, ki mu jo stavlja zapuščeni slov. narod, zaveda se, da mora ta narod izobraževati. In v pribavo sredstev za ta namen naj mu služi ta prireditev. Od druge strani hočemo, zavedajoč se svojega bodočega poklica, približati se inteligenci, katere člani kmalu postanemo. Ape-lujemo zato na Vaše Veleblagorodje, da nam pomagate pri delu za narod, in želimo, da pokažete simpatije do mladine, o kateri piše pesnik:

mladina ti budiš nam upe zlate,
srcé povzdigajo pogledi nate.

Zato naslavljamo na Vas najljubnejšo prošnjo, da gotovo pridete dne 9. januarja 1909 na naš »akad. ples«.

Torej namenili ste se žrtvovati vse svoje moči »zapuščenemu slovenskemu narodu«. Krasna misel! Namenili ste se tudi »izobraževati ta narod«. Res, delo usmiljenja. — Kot pripomoček, in menda edino sredstvo za to, ste pa iznašli — ples. Izvrstna iznajdba in tudi vredna 20. stoletja, toda le za liberalce, ne pa za naše pošteno slovensko ljudstvo, ki vas bo presneto dobro sodilo po tem vašem izpričevalu. Kaj ne, pravite izrecno v tem vabilu, da je vaš poklic približati se inteligenci. — Torej na drugi strani odtujiti se slovenskemu narodu, za kojega kličete na pomaganje!? Edini svet, ki vam ga morem dati, je, da to vaše vabilce skrbno shranite, ker še gotovo pride do literarne vrednosti; mesto pa da zlorabljate v svoje slabe namene ona dva verza, postavite to parodijo:

Mladina ti brusiš že pete mlade,
srcé nam upade ob pogledih nate.

Zdravko Mihelič.

XXI. občni zbor podpornega društva za slovenske visokošolce na Dunaju vršil se je nedavno v »Slovenski Besedi« ob povoljni udeležbi udov. V nagovoru se je predsednik Pukl spominjal v letu umrlih članov: Ustanovnika dr. Josipa Weingerla, zdravnika na Dunaju; dolgoletnega podpornika Viljema Polaka, inženerja v Ljubljani, in dobrotnikov: Jos. Šumana, dvornega svetnika v Ljubljani, Antona Lednika, župnika v Ločah, dr. Ivana Dečka, odvetnika v Celju, Aleksandra Skrema, gardnega majorja na Dunaju in Frančiška Ellerja, nadučitelja v pokoju v Beljaku. G. Ivan Luzar poroča, da so letos društvu pristopili štirje ustanovniki, in sicer: Društvo »Zvezda« na Dunaju povodom vladarjeve 60-letnice, sè svoto 200 kron, plačavši prvi obrok s 50 K; vč. g. p. Eginhard Matevžič, šolski nadzornik v Admontu, s 100 K; g. dr. Ivan Šubelj, c. in kr. dvorni tajnik v ministrstvu zunanjih zadev, s 100 K; g. Alojzij Rant, c. in kr. pomorski komisar na Dunaju, plačavši prvi obrok s 50 K. Ustanovne obroke so plačali: g. dr. Ivan Žmavc, amanuensis v Pragi, 30 K, slavna mestna občina v Idriji, drugi obrok 40 K, gospa Marija Krušič roj. Pukl, nadrevid. soproga na Dunaju, četrti obrok po 20 K, skupaj 80 K. Ustanovnina znaša 21.205 K. Od te svote je 20.000 K unificiranih in vinkuliranih. L. 1907 je ostalo razpoložnine 1803 K 65 v.; prispevki l. 1907/8 so znašali 3550 K 40 v, obresti 775 K 82 v. Vsa razpoložnina je znašala 6129 K 87 v. Iz te svote so se pokrili izdatki. Podpore 4178 K, stroški 93 K 28 v, skupaj 4571 K 28 v; razpoložnina je ostalo 1558 K 59 v; prištevši osnovno glavnico 21.205 K 8 v, je znašala vsa imovina koncem leta 22.763 K 67 v. V 20. letih je društvo razdelilo 67.086 K, prosilcev je bilo nad 700. V tej dobi je društvo z ustanovnic vred prejelo 89.850 K. — Revizor dr. Hinterlechner poroča, da se blagajna s knjigami popolnoma ujema, ter predlaga, da se blagajnikoma, g. dr. Klem. Seshunu in g. Ivanu Luzarju, kakor tudi vsemu odboru da absolutorij. Sprejme se enoglasno. Ustanovitelj društva g. Pukl izjavi, da ne more več prevzeti predsedništva, ker je letos itak preteklo 20 let, odkar je društvo vodil. Predsednikom je bil izvoljen g. dr. Anton Primožič, vladni svetnik, deželni šolski nadzornik, pridelen ministrstvu za uk in bogočastje. G. dr. Vidic predlaga, da se odstopivši predsednik g. Pukl zaradi izrednih zaslug za društvo izvoli častnim udom. Predlog je bil enoglasno sprejet. Društvo je letos v zelo težavnem položaju in zasluži, da se ga vsestransko podpira. Naj mu ostanejo zvesti vsi dosedanja podporniki in dobrotniki; društvu naj pristopijo novi prijatelji revnih slovenskih visokošolcev na Dunaju. Vsakega bivšega podpiranca pa je častna dolžnost, da društvu povrne prejete podpore vsaj v obrokih. Naslov blagajnika je: Ivan Luzar, Dunaj, III./3, Reisnerstrasse šte. 27, I.

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA DIJAŠTVA

4. ZVEZEK

J. D.:

Dijaštvo in socialno delo.

(Konec.)

Lep oklic je razposlal akademikom višji upravni svet k o l i n s k i: Delovanje družbe ne obstoji samo v obiskovanju ubogih, ne v tem, da se nosijo listki, kar se smatra — seveda po krivici — za nekaj, kar se ne spodobi za akademika. Vincencijeva družba ima celo vrsto nalog in potrebuje akademikov, da jih rešujejo. Jurist pojasni, kako naj se spremene pravne razmere, da pomagajo ubogim, ravno tako lahko poskrbi tudi za mladino. Medicinec deluje na polju higijene, postrežbe bolnikov in skrbi za dobra stanovanja. Filolog se posveti razširjevanju dobrih knjig, pouku in zabavi. Če je zadostna udeležba, se lahko vrše posvetovanja, ki določijo način, kako izvesti navedena dela. Dosedaj skrbe za mladino samo juristi. Pozdravljamo pa vse akademike v vsakem oddelku družbe. (Primerjaj: Anschreiben an die Akademiker, hrg. vom Cölner Oberverwaltungsrat.)

Akademične Vincencijeve družbe obstojajo v Straßburgu, Freiburgu v Švici in Bonnu. Straßburška je obhajala že leta 1904 25letnico svojega obstoja. Imela je 20.551 mark dohodkov in 20.406 mark stroškov. Podpirala je 170 ubogih družin. Do leta 1907 je sodelovalo 326 akademikov.

Poleg karitativnega dela v Vincencijevih družbah se je pa med nemškim dijaštvom porodila nova misel socialnega delovanja: dijaški delavski počitniški tečajji, ki obstojajo dosedaj v Berlinu, Charlottenburgu, Göttingenu, Hannoveru, Heidelbergu, Straßburgu in Monakovem. Oče tega gibanja je inženir Viljem Wagner.

To dijaško počitniško ekstenzijo je dobro označil Martin Spahn na katoliškem shodu v Straßburgu leta 1905: »V novejšem času so po vzoru nekaterih društev (Finkenschaften) na pruskih-in saksonskih vseučilišjih določili nov način, ki kaže, da bo v rešnici izredno napredoval, čeprav moramo čakati novih poskusov. Odreči se je treba temu, da bi dijake samo učili, temveč pustiti je treba, da sami praktično delujejo. Pridobiti jih hočejo za delo v delavskih organizacijah... Mnogo je strok, o katerih bi se želela večja izobrazba naših delavcev.

O vsem tem jih lahko pouči akademik. Razvalo se je živahno občevanje med delavci in akademiki. Ko dijaštvo spozna misli in težnje delavcev, jih vzljubi ter se odloči, da hoče zanje delovati. (L. c. 37—38.) Pisatelj *Sonnenschein* pripoveduje (o. c. 39—40), da je jeseni leta 1907 izvedel v desetih krajih počitniške delavske tečaje. Vselej je bilo predavanje združeno z razgovorom. V dveh popoldnevih so si ogledali razne tovarne, zavode in druge naprave, n. pr. jeklarno v Krefeldu, mline na veter, šole za tkanje, zavarovalnice, akademijo za praktično medicino v Düsseldorfu, elektrarne, tovarne za sukno in svilo, mlekarne, delavska stanovanja tvrdke Krupp itd.

Za socialno izobrazbo so važne in pomenljive tudi nastanitve dijakov med počitnicami v raznih zavodih, n. pr. rokodelskih in delavskih domovih, vzgojevališčih, zavetiščih itd. To se imenuje z angleškim izrazom »*settlement*«. Takih počitniških dijaških nastanitvev je mnogo na Angleškem, nekaj tudi v Hamburgu in Dunaju. Tudi katoliški zavodi v Nemčiji so začeli sprejemati akademike. Dijaki se udeležujejo vsega notranjega življenja v zavodih. Voditelj jim razkaže vse podrobnosti in razloži socialni pomen ustanovitve.

Tako izpolnjuje nemško katoliško dijaštvo svoj socialni poklic!

II.

Tudi slovensko dijaštvo se je zadnje čase začelo zanimati za socialno vprašanje. To dokazujejo socialni tečaji in dijaški socialni klubi v semeniščih in akademičnem društvu »*Zarja*«. Marsikaj bi se še dalo izvesti, da se akademično dijaštvo socialno izobrazí in vsposobi, da deluje zlasti v socialnem oziru za blagor svojega naroda. Podati hočem nekaj misli.

Predpogoj za vsako socialno znanstveno izobrazbo je dobra socialna knjižnica. Zato z veseljem pozdravljam misel javne socialno-znanstvene knjižnice v Ljubljani. Res je, da je ta knjižnica dosedaj še samo misel. Možno pa bi bilo, da počasi postane dejstvo. Knjižnica naj ima javno čitalnico in posebno tajništvo. Dijaštvu bi bila dostopna zlasti med počitnicami. Duhovščina bi se je posluževala posebno med počitnicami, ko ima nekoliko več časa.

V vseh slovenskih semeniščih naj se poučuje sociologija in narodno gospodarstvo. Bogoslovci naj pa v vsakem zavodu osnujejo socialni klub ali krožek.

Vseučiliško katoliško dijaštvo naj začne proučevati socialno vprašanje. Da se bolj in temeljitejše izobrazí, naj v svojih društvih ustanovi socialno-gospodarski klub.

Velike naloge čakajo »Slovensko dijaško zvezo«. Menim namreč o socialno-karitativnem delu.

Slovensko dijaštvo je premalo solidno. Pogrešam pri katoliškem dijaštvu življenske solidnosti. To bi pa najlažje zanesli med

dijaštvo z vzbujanjem smisla za socialno-karitativno delo. Zato naj se ustvari v S. D. Z. posebno socialno-karitativno tajništvo, ki vodi vse delo. Poskrbi naj, da še slovenski akademiki vpišejo v Vincencijeve družbe ter kot agilni člani vzbude zanimanje za moč krščanske ljubezni. Pri nas je malo navdušenja za Vincencijeve družbe. Vzrok tiči deloma tudi v tem, ker so člani teh družb povečini »penzionisti«. Ker sem že preje obširneje govoril o socialnem pomenu Vincencijevih družb, tu samo zakličem katoliškemu slovenskemu dijaštvu: Vincencijeve družbe vas nujno potrebujejo, a tudi vi potrebujete družb, zato se vpišite in delujte praktično za zmago krščanske ljubezni!

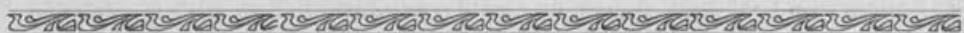
Druga velika misel, ki jo naj vdejevši S. D. Z., so socialni delavski počitniški tečaji. Tajništvo S. D. Z. mora že v začetku leta dobiti predavatelje, določiti približno snov, čas in kraj socialnega tečaja. Večjo pozornost naj obrača tudi ogledovanju tovarn, mlekarn, šol, zavetišč, delavskih in rokodelskih domov, posojilnic in hranilnic, gospodarskih društev itd.

Koliko podjetij in socialnih zavodov je, mimo katerih hodijo slovenski dijaki leta in leta, a se ne morejo poučiti o njihovem socialno-gospodarskem ali z eno besedo kulturnem pomenu.

Slovensko dijaštvo naj smatra počitniško delo za socialno dolžnost, ki jo dolguje narodni skupnosti. Med našim dijaštvom manjka socialnega čuta, to je vsposobljenja, da dijak razsodi med napakami in vrlinami v današnji družbi. Vzbuditi je treba kritično-socialno mišljenje, da dijak presodi sebe in svoja dejanja ter se zavé dolžnosti dela.

Naše socialno delo naj bo kulturni ideal, ker le ta more združiti in navdušiti mlade dijaške moči.*)

*) Želim, da bi še kdo drugi izrazil svoje misli o tem v „Zori“. Čim več misli slišimo, tem lažje nam bo misliti, kako bi take lepe načrte uresničili. Ur.

F. T. in pk.:

Avstrijski visokošolski boj l. 1908.

I.

Pod naslovom: »Der österreichische Hochschulkampf im Sommer 1908. Innsbruck 1908«, je izdal odbor dunajskega svobodomiselnega dijaštva brošuro o znanih dogodkih, ki jih je povzročil Wahrmundov pamflet »Katholische Weltanschauung und freie Wissenschaft«. Zaupniki svobodomiselnega visokošolskega dijaštva so naprosili dunajskega profesorja filozofije Jodla, naj jim pojasni svoje stališče glede na boj, ki je sledil Wahrmundovi aferi skoro na vseh avstrijskih vseučiliščih. Profesor Jodl je rad ustregel tej prošnji in je »samostojno« mislečim »dijakom«

na 20 straneh razložil, katero naziranje o teh dogodkih je edino znanstveno in vredno, da je svobodomiselní dijak sprejme.

Povzemimo Jodlove vodivne misli in dodajmo jim par svojih.

Prof. Jodl najprej konstatira, da je svobodi in napredku najnevarnejši sad katoliških shodov ta, da se hoče politična stranka, — klerikalizem, — ki jo vodi cerkvena avtoriteta, polastiti vseučilišč, da bi mogla nastavlјati cerkveno-misleče, verne može kot profesorje, oznanjati raz stolice katoliško svetovno prepričanje in tako (!) zamoriti težnje po svobodnem napredku. Škofje bi potem nastavlјali profesorje, jih nadzirali in jih vsak hip lahko postavili pred znanstveno inkvizicijo, ki bi bila sestavljena iz samih črnih jezuitov. In prof. Jodla prevzame smrtni strah, ko vidi te krvoločne inkvizitorje, ki neusmiljeno uničujejo krasne uspehe moderne svobode, evoicije, prirodoslovnih ved. In (o strah in groza!) na vseh znanstvenih poljih, kamor stopi jezuitska noga, zavlada — smrt.

Odkod to! Ker cerkev vidi, da jo je napredek moderne znanosti že zdavnaj nađkrilil, njene nauke in ustanove razkrinkal kot tvorbe časa in razmer (evolucija!), se boji, da ji je zadan smrtní udarec; zadnja rešitev so še univerze; če te dobi v roko, se ji ni bati ničesar več; trajno bivanje in gospodstvo ji je potem zagotovljeno. Toda to se nikakor ne sme zgoditi. Univerza mora obdržati svoj brezverski (Jodl pravi nadverski) značaj, ker vera deva znanstvo v okove, s tem, da mu že naprej predpisuje rezultate. »Freie Forschung« je v silni nevarnosti, če le en katoliški učenjak pride na univerzo, ker ta sploh ne more prosto raziskovati; saj mu cerkev predpisuje, do kakšnega zaključka mora priti. Jodl si to morda takole predstavlja: Če kemik razkrajá vodo (H₂O), tedaj nikakor ne sme priti do kisika in vodika, ker v sv. pismu o teh dveh plinih ni ničesar zapisanega; pač pa se je bati, da mu cerkev ukaže, naj iz vode napravi maslo.

Sicer pa Jodl toži, da se na naših vseučiliščih itak preveč ustreza katoliškim željam (str. 14) — seveda v škodo napredku in kulturi. Obžalovanja vredno omejevanje svobodnega znanstvenega poleta je tudi to, da se najde včasih kak klerikalen minister (gotovo jezuitski učenec), ki dá parolo: »Na vseučiliščih se smejo samo dognana dejstva (gesicherte Ergebnisse der Forschung) predavati.« (Str. 16.) To pa seveda nikakor ni v soglasju s temeljno dogmo vseučiliške avtonomije, ki se po Jodlu glasi: »Profesor ni odgovoren nobeni zunanji avtoriteti, ampak samo svoji znanstveni vesti.« (Str. 18.) Gospod profesor, kaj pa imenujete Vi znanstveno vest? Vi ste profesor filozofije, morate že vedeti; menda hočete reči: sam sebi je odgovoren, torej pravzaprav nikomur.

Druga dogma (in s to so faktučni štatuti naših vseučilišč izčrpani) — je pa: »Na vseučiliščih vlada popolna prostost v vsakem oziru, samo v verskem ne.« Besede navajam doslovno: »Ein Recht des Studenten, in seinen religiösen Anschauungen und Überzeugungen nicht gestört,

nicht verletzt zu werden, existiert nicht und kann nicht existieren, weil es mit dem Wesen der Universität und ihren Aufgaben im Widerspruch stünde.« (Str. 18, 19.) To je odkrita beseda, gospod profesor! Ste pa li tudi pomislili dalekosežnost svojih besedi? Ali se more trezno misleč človek ubraniti misli, da Vam je slepa strast narekovala te besede, čebere šest strani prej (str. 13): »Na univerzi se ne vpraša: Kaj veruješ, ampak: Kaj veš?« Ali niste Vi sami, ki brez vsakega utemeljevanja in dokazovanja postavljate take dogme, pristaš ali celo predstavnik tistega znanstvenega dogmatizma, o katerem pravite na strani 18., da je včasih koristnemu znanstvenemu razvoju ravno tako škodljiv kakor takozvani cerkveni? Ali ste res prepričani, da so vsi ljudje, ki sede na vseučiliških stolicah, moralno in intelektualno najpopolnejši, nezmotljivi? Ali ni to še bolj trda dogma, kakor papeževa nezmotljivost? Profesor naj bi ne bil nikomur odgovoren, razven svoji »znanstveni vesti«? Ali Vam Vaša »znanstvena« vest ne očita, da s tem zagovarjate najhujši absolutizem, ki je sploh mogoč? Kaj ne, po principu Lutra, prvega modernega bojovníka za svobodo vede in napredka: »Sic volo, sic iubeo, stat pro ratione voluntas.«

Toda prof. Jodl ni načeloma za boj med vero in vedo; on želi, naj se vera omeji na bistvo religije, na notranje zrno, ki se je nobena veda ne more dotakniti (str. 19); potem bo vera nehala vedo nadzorovati; veda pa ne bo več napadala vere, ampak njeno vsebino razumela (str. 20). Gospod profesor, kar je izmed teh Vaših želj spolnjivih, se že udejestvuje; kar pa se jih ne udejestvuje, so pa nemogoče. Verske dogme tvorijo jedro katoliške religije, in jedra religije se, kakor sami priznavate, ne more dotakniti nobena veda. Vera ne nadzoruje vede, pač pa se odločno zavaruje proti naskokom v svojo sfero; vera in veda ste, kakor dve vsopredni črti, nimata nobene skupne točke, se toraj nikjer ne križata; torej si tudi ne moreta nasprotovati; resnična veda vere ne napada, a tudi razumeti je ne more in je ne bo nikdar razumela; kajti verjeti (v religioznem smislu) se pravi: stavek, čegar nujne, notranje zveze med subjektom in predikatom ne razumem, sprejeti kot resničen. Kar pa razumem, vem, mi ni treba verjeti.

Na tak način se vera in takozvana veda ne moreta sprijazniti. Duhoviti Alban Stolz pravi nekje: Nič ni sramotnejšega, kakor delati kompromis z resnico. Resnica je ekskluzivna, sprejmi ali celo, ali pa nič. In ker je resnica ekskluzivna, je ekskluzivna tudi Cerkev, njena predstavnica par excellence. In boj cerkve ne oslabi, ampak jo okrepi.

Če povzamem svojo sodbo, moram reči, da je nameraval Jodl s svojim spisom braniti in zagovarjati Wahrnunda. Jodl sam pač ne pripisuje svojemu spisu nikake znanstvene vrednosti, a tudi filozofija in pedagogika ne odseva v najlepši luči iz njega. Popolno neznanje v verskih vprašanjih, tendenciozno zavijanje dejstev, trditve mesto dokazov, — sploh metoda judovsko-liberalnega časopisja — to je Jodlov klerikalizem.

Wahrmundove brošure podobne vrste so vsaj na videz znanstvene, navajajo dejstva in mnenja kot dokaze; Wahrmund govori konkretno, kritizira — seveda so njegovi viri socialno-demokratske brošurice; a njegov komiliton Jodl meni, da to uničuje profesorjevo avtoriteto, če bi navajal dokaze. In ta spis, ki bi ga tudi »Neue Freie Presse« težko sprejela za feljton, je parola svobodomiselnih dijakov v boju proti klerikalizmu na vseučiliščih.

Organizacija srednješolcev pri Poljakih.

(Dopis iz Krakova.)

Organizacija srednješolske mladine v Krakovu in Podgórzu je dober pripomoček za to, da mladina ne gubi prostega časa z neumnim popivanjem in vagabundiranjem. Mali svet srednješolskih zavodov je postal na ta način nekaka družba zase. Organizacija je dijake zbližala, imenitno pospešuje koležanstvo in vtrjuje mladino v samozavestj in zaupanju v lastne moči. Navezala je mladino le še tesneje na šolo, na profesorje, s katerimi jo je zbližala, učila jo je spoštovati svoje učitelje, ker je dokazala, da ti tudi gorko čutijo z mladino, učila je dalje spoštovati vsako tudi majhno delo in vsako najrazličnejšo sposobnost.

Od začetka je imela ta organizacija samo namen pospeševati razvoj mladine v fizičnem oziru, zadnji čas pa je razširila svoje delovanje tudi na umsko stran. Za to naj poskrbé čitalnice. Za prvo pa »polkovna svetovalstva« (Rady pułkowe) in telovadba. Telovadna organizacija je dajala mladi energiji priliko, da se je udeleževala v pridnem telesnem gibanju; čitalnična organizacija pa naj bi izobraževala njegov um in srce.

I. Čitalnice.

Leta 1904. je na polkovnem posvetovanju predlagal kol. Lambert ustanovitev čitalnice. Predlog je bil navdušeno sprejet in precej se ga je začel udeleževati. Prvo je bilo, da se je mladina obrnila na profesorja Antona Mazanowskega, da je prevzel pokroviteljstvo. Vedno nam je stal ob strani s svetom in navodilom, in tako se je mogla že v oktobru istega leta otvoriti prva čitalnica.

Precej prvi teden po otvoritvi se je poskrbelo za nekaj časopisov, katere so nam uredništva prepustila za znižano ceno, nekaj pa smo jih oskrbeli dijaki sami. Posebno, kdor je imel doma na razpolago kak časopis, ga je rad prinesel za nekaj časa v čitalnico, kjer je bil na razpolago vsem.

Število članov je hitro rastlo. Vsak dobi svojo legitimacijo. Mesečno se plačuje po 20 h in to je bilo od začetka edino premoženje, ki se ga je rabilo spretno za potrebe in napredek čitalnice. Nakupila se je potrebna oprava, da so imeli dijaki tako po možnosti udobno in prijetno razvedrilo.

To vse se je storilo že v prvem letu obstoja čitalnice. Ni sicer veliko, ali eno je bilo storjeno: čitalnica je obstojala in sicer tako, da je bila sposobna za nadaljno življenje. Sedaj moramo predvsem skrbeti za to, da ustanovimo osnovni kapital, ki bi nam omogočal sistematično delovanje.

Sanjai smo tudi o lastni biblioteki. Samo naše moči za to niso mogle zadostovati. Tedaj pa nam je priskočil na pomoč tedanji katehet na III. gimnaziju Sobieskega g. kanonik Stanislav Puszet. Odstopil nam je veliko svojih knjig ter jih prepustil naši upravi. To je bila prva gimnazijska knjižnica za dijake, ki so jo upravljali dijaki sami.

Od takrat so prešla že tri leta. Nastalo je tačas več čitalnic in knjižnic, ki so si zbrale tudi precejšen kapital. Vendar ti uspehi niso zaslepili mladine, ampak jo le bodrili na novo delo. Mi se namreč vedno zavedamo, da je največja sramota ostajati na pol poti; to bi se tudi ne moglo imenovati: dosega vseh pravic in dolžnosti, ki nam jih nalaga čitalniška organizacija.

In tako smo si v zadnjem letu ob priliki bojkotiranja pruskega blaga in izdelkov, ustanovili po čitalnicah posebne zaloge šolskih potrebščin, ki so jih upravljali dijaki sami. Istotako smo ustanovili sekcijo v svrhu zamenjavanja knjig. Kmalu se je pokazal v bilanci nenavaden prirastek. Denarja pa nismo pustili ležati mrtvega, ampak smo ga oddali bratni pomoči (»Bratnia pomoc«), podpornemu društvu za revne dijake, da razpolaga ž njim.

Že dolgo, skoro 30 let, je obstojala na krakovskih gimnazijah takozvana »Pomoc koleżeńska« (koležanska pomoč). Vodili so jo v prvi vrsti gg. kateheti, njena naloga pa je bila, podpirati uboge učence. Pred dvema leti se je pa pokazala proti tej upravi reakcija. Mladina je priznavala potrebnost in dobroto takih ustanov, vendar pa je hotela ta podporna društva tudi sama upravljati. Tovariši namreč najbolje poznajo razmere in potrebe svojih součencev. Tudi se je marsikateri, ki je bil potreben, prositi svojega predstojnika pomoči, tovarišu bi pa veliko lažje razodel svojo potrebo. Tedaj se je zopet zavzel za naše stremljenje g. profesor Mazanowski in z njegovo pomočjo se je ustanovila »Bratnia pomoc« (bratska pomoč), ki jo upravljajo dijaki sami. »Bratnia pomoc« preskrbuje revnim dijakom obleke, ustanovila je tudi dijaško kuhinjo, išče stanovanj za revne dijake, oskrbi jim knjige in daje tudi posojila.

In vse to smo si oskrbeli sami, ker smo hoteli in znali delati. Vse to delo pa nas le ožje navezuje na šolo, stori nam jo drago, daje nam dokazov, da so profesorji resnični naši prijatelji in vsikdar najboljši svetovavci; kar se pa tiče občinstva, nam je dosegla pri tem največji ugled. Šola nas na ta način ne uči samo predpisanih predmetov, ampak uči nas živeti in biti koristni udje človeške družbe. Daje nam največje zadovoljstvo, ne le ker imamo zavest, da smo storili nekaj dobrega, ampak tudi ker spoznavamo lastno vrednost.

Mladina ljubi samostojno delo ali vsaj zdeti se ji mora, da dela samostojno. O tem so dobro vedeli tudi naši predstojniki, ki so priskočili na pomoč našim stremljenjem in so prevzeli tudi pokroviteljstvo, obenem pa nas prepustili čisto naši volji, rekoč: »Delajte kar hočete in kakor hočete, da bo le dobro, mi vas bomo že posvarili, če potrebno tudi pohvalili, pomagali vam in vas podpirali.« In tako deluje mladina svobodno pod pazljivim očesom ravnateljev in profesorjev, deluje svobodno in ceni in spoštuje svoje predstojnike.

Na čelu čitalnice stoji odbor, kot izvršujoča oblast. Kar se pa tiče administracije, uprave, pa obstojata dva načina, ki vam hočem oboj kratko popisati.

P r v i : Vsak razred izbere po dva delegata, ki posredujeta med svojim razredom in čitalnico. Izmed teh delegatov se izbira predsedstvo čitalnice. Odbor ima seje dvakrat na mesec in se posvetuje v zadevah, tičečih se čitalnice. Občni zbor je dvakrat na leto. Nadzorstvo nad čitalnico ima posebna nadzorna komisija, ki poroča o svojem delovanju na občnem zboru.

D r u g i : Novejši in veliko bolj preprosti način je tale: Na občnem zboru se voli izmed članov čitalnice predsedstvo in nadzorna komisija. Predsedstvo tvori takozvano svetovalstvo (»Rada«), ki je neodvisno od odbora. Odbor ima seje vsak mesec. Vsak razred izbere enega delegata, ki ima le posvetovaven glas, ne pa odločujočega. Občni zbor je na koncu vsakega polletja.

Ta drugi način je tako priročen, ker sestaja tako odbor iz skoro za polovico manjšega števila članov. Tako so seje lahko veliko mirnejše, a tudi nadzorovanje je mnogo lažje.

Odbor se deli na več sekcij: 1. sekcija predavanj; 2. sekcija bratne pomoči; 3. antikvarno sekcijo.

Prva ima nalogo prirejati predavanja, pogovore itd., v prvi vrsti pa ustanavljanje odsekov v znanstvene namene; dalje prirejanje večernih zabav. Vsak odsek ima svojega predsednika, ki spada k čitalničnemu odboru in svoja pravila; vendar pa morejo postati člani le tisti, ki so že člani čitalnice.

Mi ne prirejamo kakih komerzov, shajanj po restavracijah itd., ker bi to slabo vplivalo na napredek pri učenju, slabo vplivalo na naš um in srce; tudi smo globoko prepričani, da je **dober prospek v šolskih predmetih do sedaj naša prva in glavna naloga**. Že dolgo let sem pa prireja vsak gališki gimnazij na leto po en velik večer, dostopen javnosti. Ta večerna zabava je posvečena časti naših treh največjih pesniških duhov: Mickiewiczu, Słowackemu in Krasińskemu. Skrb za prireditve tega večera ima vsakokratni sedmi razred. Vsled skupnega delovanja in navdušenosti mladine in profesorjev, so postale te večerne zabave veliko vredne, kar se tiče snovi in estetičnega užitka, ki ga podajajo. Na prvem mestu v programu je vedno ena izmed dram imenovanih treh velikanih poljskega duha; potem pa slede deklamacije, petje in godba. Pri

teh večernih zabavah niti enkrat še ni bilo deficita, čeprav so vsakokratni stroški velikanski. Hvalevredno je občinstvo, ki toliko pozornosti posvečuje gibanju mladih sil. V Krakovu je šest gimnazij in dve realki, torej vsako leto najmanj osem takih večerov, a vedno so dvorane napolnjene. Dohodke porabimo za šolske namene: za orkester, biblioteko, bratsko pomoč itd.

O bratski pomoči smo govorili že zgoraj, ostaja nam torej le še anti-kvarna sekcija. Njena naloga je kupovanje in prodajanje knjig; posreduje tudi pri prodajanju šolskih potrebščin.

II. Telovadna organizacija.

Čitalniška organizacija je najtesneje združena s telovadno organizacijo. In »Glavni odbor«, ki načeluje celi organizaciji poljske srednješolske mladine, (okrajšava: O. P. M.S. Ś. Kraków-Podgorze), je razdeljen v dve sekciji: telovadno in čitalniško. Vsaka gimnazijska čitalnica pošilja delegate (navadno predsedništvo) v »Glavni odbor« (»Wydział główny«), ki sklepajo o čitalnicah, ki so v organizaciji in tvorijo takozvano čitalniško sekcijo, ki mora pri sejah »Glavnega odbora« poročati o svojih načrtih in staviti predloge, ki se tičejo čitalnice; daje pa odločajo tudi pri pogojih, pod katerim se sprejme v organizacijo kaka srednješolska čitalnica iz kakega drugega gališkega mesta.

Telovadna sekcija pa ima nalogo, da poroča in odloča v zadevah, ki se tičejo telovadnih organizacij podobno kakor prejšnja o čitalnicah.

Telovadna organizacija je veiko starejša kakor čitalniška. Ona ima v prvi vrsti namen, da pospešuje misel koležanstva med svojimi člani, zavest solidarnosti in zблиžanje ne le članov enega zavoda, ampak tudi več zavodov med seboj. Ob prostih dneh skrbi za skupne izlete v mestno okolico. Vežba se v hoji v vrstah in se udeležuje vseh narodnih obhodov. Ona je strogo narodnostnega značaja in pospešuje kot taka zelo dobro narodno zavest med člani.

Člani telovadske sekcije so: Polkovniki, podpolkovniki in voditelji orkestrrov. Člani te sekcije imajo odznake (široke trakove) v narodnih barvah (belo-rdeče) in barvah zavoda. Na vsakem zavodu obstoja »polkovno svetovalstvo« (rada pułkowa), obstoječa iz delegatov višjih razredov. Na čelu tega svetovalstva sta polkovnik in podpolkovnik. Ta svetovalstva prirejajo zabavne večere, predvsem pa je njihova naloga, da organizirajo na svojem zavodu telovadno gibanje. Zato se dele v razne sekcije: sekcija za football, sekcija za tennis itd. Člani teh sekcij so lahko vsi tovariši dotičnega zavoda. Vsak zavod ima svojo zastavo: beli orel (grb poljskega kraljestva) na polju v barvah dotičnega zavoda. Obstojajo tudi orkestri (v Krakovu štirje) iz samih dijakov, pod vodstvom izvežbanca. Telovadno sekcijo vodi načelnik ali podpredsednik organizacije, ki ga voli »Glavni odbor« izmed članov telovadne sekcije. Načelnik ima svojega zastopnika, ki ga iz sebe izvoli telovadna organizacija. Ta je šef

štaba, ki obstoja iz zastopnikov posameznih zavodov (eden za vsak zavod). Naloga štaba je, pripraviti načrt za izlete in odločitev pri takozvanih vajah. (Vaje se vrše v mestni okolici, podobno kakor vojaški manevri, štab pa odloči, na kateri strani je zmaga.) Tudi člani telovadne organizacije imajo legitimacije.

III. Glasilo »Znicz«.

Organizacija ima tudi svoje literarno glasilo, mesečnik »Znicz«, urejevan od srednješolcev samih.

»Znicz« je nastal iz nekaterih majhnih litografiranih listov III. krakovskega gimnazija: n. pr. iz »Filomatesa«, »Młoda myśl«, »Polonia«, »Nasz przeglad« (naš pregled), »My«. Sedanji list (ravno sedaj nastopa svoj tretji letnik) ni le glasilo krakovske organizacije, ampak tudi dijaštva (poljskega) iz cele Galicije. V Krakovu je glavno uredništvo, po provinci-jalnih zavodih pa obstojajo uredniški komiteji. Uredništvo obstoji iz delegatov (po eden) iz vsakega krakovskega zavoda in nekega gotovega števila v ta namen izbranih članov. Urednika se izbere iz »Glavnega odbora« in je član predsedstva organizacije. Spise čita urednik pri sejah, kjer se o njih diskutira in potem glasuje. Večina odloči.

List je posvečen v prvi vrsti socialnim vprašanjem življenja poljske mladine. Bila je tudi struja, ki si je želela literarnega glasila; ali ta opozicija ni mogla prodreti. Sedaj se misli na to, da bi se list razdelil v dva dela, ki bi jih urejali dve posebni uredništvi.

Mogoče, da se bo to tudi kmalu zgodilo. »Znicz« je pravo dijaško glasilo poljske mladine v Galiciji. Tudi ga pišejo izključno dijaki. Obstoja pa še drug dijaški list v Krakovu: »Łan młodzieży«. Ta list pa urejujejo in pišejo učiteljski krogi in si radi tega tudi ne more dobiti pravih tal med mladino.

* * *

To je torej vse, kar imamo. Organizacija srednjih šol v Galiciji je naš ponos. Slabi so bili začetki, a današnji stan njen kaže, kaj premore močna voija in delavna dlan. Trdno po potu za ciljem in vedno napredovati, — ta misel nas je skozi vodila. Da smo delali, to je bila naša svobodna volja, nihče nam ni tega zapovedal, pomagali pa so nam naši predstojniki.

Srečni smo, da se moremo prištevati k krakovski organizaciji. Ne vmešavamo se v nobene širše, socialne zadeve, v nobene politične borbe, ker vemo, da je za vse to še dosti časa, da bi nas tam samo neupoštevali. Tam bi bili ničla, tu pa smo moč, tam bi hitro potratili svoje moči, tu pa jih pridno negujemo in pripravljamo za široko socialno delo v zrelih letih.

Visokošolsko dijaštvo.

Učite se slovenščine! Rektor *) dunajskega vseučilišča je nabil na deski kjer nabija rektorat svoje oficijelne oglase, tudi neki oglas, kjer pravi, da je »Südmärka« poslala na rektorat prošnjo, naj opozorita nemške dijake, da bi začeli študirati slovenski jezik, ker bo sicer justična uprava, če prav nerada, morala nastavlјati slovenske juriste na Spodnjem Štajerskem, ker so ti zmožni obeh deželnih jezikov. — To je pa že škandal! Enkrat graški rektor nabije v avli članek židovske Preše, kjer se Slovence naravnost žali; še to ni pozabljeho, že pride dunajski in nabije poziv Slovincem sovražne družbe, kakor da je dunajsko vseučilišče visoka zidmarkina šola, kjer bo vzgajala pionirje za boj pri potujčevanju naše zemlje in našega ljudstva. Potem pa naj še ohranimo hladno kri! Frst.

»Časopis pokrokového studentstva« piše o zadevi slovenskega vseučilišča v Ljubljani tole: »Lahko smo pričakovali, da zahteva Italijanov oživi zahtevo Slovencev, da naj se tudi njim dá vseučilišče. Razven poslanca dr. Rybača, ki je interveniral pri ministrstvu v ti zadevi, in shoda slovenskega dijaštva na Dunaju in Štajerskem Gradcu, nič ne kaže, da bi Slovenci kaj intenzivneje zahtevali izpolnitev svojih zahtev. Italijani zahtevajo svoje vseučilišče v Trstu, Slovenci v — Ljubljano, če prav je bila njihova prvotna zahteva Trst. Z nerazumljivega povoda (mogoče iz egoizma dr. (!) Hribarja in ljubljanskega škofa) se zahteva od dveh let sem vseučilišče v Ljubljani, kjer ni zanj sredstev in kjer nima pomena. Trst je bašta (trdnjava) slovenskega življa, je temeljni kamen za samostojno slovensko življenje — nesporno je, da ustanovitev slovenskega vseučilišča v Trstu pomeni zasiguranje slovenskega naroda, čeprav molči tako slovensko časopisje, kakor slovenski poslanci . . . Proti italijanski zahtevi ne preostaje drugega, kakor postaviti zahtevo: če bo italijanska univerza ustanovljena v Trstu, zahtevamo mi svojo slovensko univerzo tudi v Trstu. Če pa bo ustanovljena kje drugje — n. pr. v Tridentu — se zadovoljimo z ustanovitvijo slovenske univerze v Ljubljani.«

To naziranje se je sicer pojavilo že tudi pri nas. Nikakor pa ni res, da je slovenski narod prvotno zahteval univerzo v Trstu in se šele na ljubo ljubljanskemu županu in škofu odločil za Ljubljano, in to celo šele pred dvema leti. Pač pa bo narobe res. Da dopisnik graja premalo odločni nastop slovenskega časopisja, ima deloma prav, nikakor pa ne more po zadnjih dogodkih očitati letarjige slovenskim poslancem in dijaštvu. Nazadnje se nam zdi jako čudno, od kod to nam, da se je znašel med češkim dijaštvom človek, ki nas hoče učiti, kje bomo s svojo univerzo največ pridobili. Res, da bi bilo vseučilišče v Trstu za nas velika narednostna trdnjava, a je 1) utopija zahtevati od vlade vseučilišče v Trstu, kjer vemo, da bi ga nikdar ne dobili; 2) hočemo kulturno ognjišče, kjer se bo mirno razvijala slovenska znanost ne pa »vseučilišča-pretepališča«; 3) pa je in za dogledni čas tudi še ostane Ljubljana središče Slovenije. Zato bi morali danes že skoro podnevu z lučjo iskati tiste slovenske akademike, ki so za Trst. Frst.

Katoliško vseučilišče na Irskem. Angleška vlada je dovolila v budžetu sredstva za ureditev katoliškega vseučilišča v Dublinu. Obenem je imenovala vlada odsek, ki naj skrbi za to, da se bo vseučilišče že lahko s oktobrom 1909 odprlo. Ta odsek je v svoji seji moral najprvo imenovati kanclerja za to vseučilišče; izvoljen je nadškof v Dublinu, monsignor Walsh, ki ima po svojem delovanju veliko zaslug za to vseučilišče. — Tako vidimo, da so reči, ki se nam pri nas zdé in tudi dejansko so nemogoče, v najbolj naprednih in civiliziranih deželah sedanjega sveta, v Angliji in v Ameriki (glej dopis iz Amerike v »listku« 3. štev. »Zore« letošnjega letnika) čisto mogoče. Pa še neki drug dokaz nam je ta slučaj.

*) Podpisan pa je na tem oglasu poleg rektorja Exnerja tudi dekan jurid. fakultete prof. Menzel.

dokaz zopet, kaj premore organiziran boj neke družbe za njene pravice. Pred 100 leti so bili angleški katoličani še popolnoma brezpravni (glej O'Connellov životopis v »Koledarčku kat. slov. dijaštva«), takrat pa so se pod O'Connellovim vodstvom organizirali v boj za svoje pravice, in koliko so dosegli v 100letnem boju! Takí zgledi morajo bodriti tudi nas.

Frst.

Glasnik.

Promovirali so: G. Davorin Gorjanec, član »Zarie« v Gradcu iz filozofije; na Dunaju: gg. Ivo Pregelj, nekdanji urednik in sotrudnik »Zore«, in član »Danice« I. Mal, oba iz filozofije. Vsem trem zastopnikom našega gibanja najiskrenejše čestitke.

Iz »Danice«: Društvo se letos izvrstno razvija. Na prijateljskih sestankih sta predavala dosedaj tov. Jerič: »Pot do moči« (dve predavanji), in tov. Stelè: »Zdogovinski razvoj cerkvenih stavbinskih slogov«. Obstojajo tile odseki: organizacijski (vodi tov. Kemperle), časnikarski (tov. Mazovec), pedagoški (tov. E. Tome), poljski (tov. Stelè) in medicinski klub (tov. Virant). Več tovarišev je tudi že predavalo v »Straži«. Ob priliki škandalov na univerzi ter zatvoritve menze, je društvo odločno protestiralo proti terorizmu nemških nacionalcev. — Pri nadomestni volitvi mesto odstopivšega tov. Sedeja, je bil izvoljen za knjižničarja tovariš Jež.

»Danica« 1907 08. — Društvo je imelo med letom poprečno 46 članov. Življenje v društvu je bilo zelo živahno, ne le, da je imelo društvo sedem rednih in tri izredne občne zборе ter sedem prijateljskih sestankov, ampak posebno še za to, ker je bilo delo razdeljeno po več odsekih: Organizacijski, ki mu gre pač prvo mesto, kar se tiče delavnosti in navdušenja. Tudi ni bil noben tako dobro obiskan, kakor ravno ta. Literarni odsek je skrbel za »Zoro«, poleg tega pa je letos oskrbel prvi »Koledarček slov. kat. nar. dijaštva«. Časnikarski odsek pa je skrbel za izobraževalne članke v »Domoljubu« in pridno motril naše časnikarske razmere. Poleg tega se je v posebnih odsekih podučevala tudi italijansčina in češčina. Poseben odsek je prevzel skrb za počitniški sestanek v Gorici 21. in 22. avgusta 1908, ki je v vsakem oziru izborno uspel. Izven društva so skrbeli člani v prvi vrsti za zabave in poučna predavanja v »Straži«. En tovariš je vodil tudi knjižnico. Tudi pri pevskem zboru je več tovarišev sodelovalo. 7. februarja pa so člani »Danice« vprizorili Medvedovo žalogro »Za pravdo in srce« v Češkem narodnem domu. O božičnih, velikonočnih in velikih počitnicah so se udeleževali Daničarji dela v izobraževalnih društvih in telodavnih odsekih; osem članov je predavalo po teh društvih 17-krat. — Kar se tiče razmerja »Danice« do drugih slovenskih in slovanskih društev bodi omenjeno tole: Razmerje do slovenskih akademskih društev je ostalo neizpremenjeno, da namreč oficielno ni bilo nikakih zvez. Do Wahrmondove afere je bilo društvo zastopano v novoustanovljeni zvezi vseh dunajskih slovanskih društev, v takozvanem komiteju. Radi stališča, ki ga je komité zavzel posebno po zaslugi jugoslovanskih naprednih akademskih društev, je bila »Danica« s »Hrvatsko« vred prisiljena, da je izstopila. Tem bolj navdušeno pa se je zavzela za misel »Lige slovanskih katoliških akademikov«, ki se jo je sklenilo ustanoviti na pogovoru odposlancev vsega slovanskega katoliškega dijaštva v Pragi o Binkoštih 1. 1908. Kakor vedno, so se tudi letos člani s posebno vnemo udeleževali skupne božje službe vsako nedeljo in zanimivih govorov P. Leiferta S. J. v Marijanski kongregaciji. — »Danica« je danes že tako trdna, da jo v tem oziru lahko zavidajo vsa druga slovanska akademična društva. Trdna in gotova si je glede načel, na znotraj solidarna, in taka mora biti, saj je naš ponos in naša skrb v tujem mestu, ognjišče, ob katerem se zbiramo in navdušujemo in od katerega bomo nesli goreč ogenj s seboj v življenje, da ogrejemo tudi tam, kjer je še kak mrzel kot v ljubi naši slovanski domovini.

Stelè.

»Zarja« 1907/08. Dne 23. vinotoka se je vršil I. občni zbor »Zarje« v zimskem tečaju. Morda bo zanimalo čitatelje »Zore«, ako priobčimo nekaj podatkov o minulem letnem tečaju. Po poročilu odborovom povzemamo, da je imelo društvo 23 rednih članov. Odborovih sej je bilo v celem tečaju 11 rednih in 3 izredne. Vršilo se je 8 prijateljskih sestankov, na katerih se je obravnavalo o najrazličnejših društvenih zadevah, o zvezi slovanskih katoliških akademikov, o počitniškem sestanku v Gorici itd. V društvu sta obstojala organizacijski in socialni klub, ki se je ustanovil šele v letnem tečaju. Imela sta vsak 2 seji. Predavanj in referatov je bilo 17 in sicer so predavali: G. dr. K. Glaser: 14. sušca »O portugalskem pesniku Camoensu«, 13. rožnika »Ali mora prevajatelj Shakespeareja sam biti pesnik« in 27. rožnika »Iz španske slovstvene zgodovine«, G. Val. Rožič: 4. rožnika »Glavne teorije o prihodu Slovanov na Balkan«. T. Puntar: 15. velikega travna »O potrebi zveze slovanskega katoliškega akademičnega dijaštva«. T. Brozovič: 12. rožnika »O razločku med človeško in živalsko dušo«. T. Gorjanec: 17. rožnika »O pravilih katoliške lige slovanskih akademikov«. — Poleg tega je prihajal, dokler ni bil zadržan po drugih opravkih, v društvo veleč. g. dr. Zdešar, ki je prirejal tedenska predavanja iz filozofije in apologetike. Po nakupu harmonija so se vršile redne pevske vaje pod vodstvom tov. Al. Juvana. Ob nedeljah so prirejali tovariši skupne izlete v graško okolico. Sploh je bilo družabno življenje v društvu jako pristrčno. Obžalovati je le, da so vedni nemiri na vseučilišču in predcasna zaključna tečaja ovirali znanstveno delo v društvu. Zato se je pa število predavanj zunaj društva silno zvišalo. »Zarjani« so priredili v letnem tečaju 23 predavanj, o katerih poroča S. D. Z. na drugem mestu. Ob enem so sedelovali tudi sicer pri prireditvah izobraževalnih društev in telovadnih odsekov. Poleg tega je bila »Zarja« zastopana na vseh večjih slavnostih slovenskih katoliških organizacij. — Društvena knjižnica šteje 443 del. V zadnjem tečaju se je pomnožila zlasti z dragocenimi sociološkimi in narodnogospodarskimi deli. Političnih listov je dohajalo v društvo 29 (10 dnevnikov), revij in drugih mesečnikov pa 19. — Kakor kažejo gola dejstva, pojemajoča lučka »Zarja« še precej močno brli.

F.

Srednješolsko dijaštvo.

Iz Celja. Pač lepe razmere vladajo tu na naši višji gimnaziji. Da smo Slovenci v manjšini, je res. Število Slovencev pada, Nemcev pa rase. Pa zakaj? Celje je za Nemce pravi »refugium«. Sem prihajajo Nemci z Dunaja, Gradca, celo rajhovce najdeš tu. Ti Nemci pa potem vpijejo, da je celjska gimnazija nemška, da ne smemo govoriti slovensko, da sploh nimamo nobene pravice na tem zavodu. Celjska višja gimnazija je slovenska. Če odštejemo od Nemcev vse pribežnike in nemčurje, ni skoraj več sledu o nemštvu. Strašno razburljivi so Nemci, če slišijo slovensko govorico. Ko je neki Slovenec svojemu tovarišu nekaj povedal slovenski, je vstal neki prenapetnež in rekel: »Bitte, Herr Professor, hier wird provokatorisch windisch gesprochen.« In kaj je naredil ta mladi gospod? Ta dva je pokaral, onemu pa, ki je tako očitno žalil svoje slovenske sošolce, ni rekel besedice. No, hvala lepa za tako pravičnost. Sicer se pa ta g. profesor še čisto po burševsko obnaša. Sploh pa izzivajo Slovence kakor le morejo in kjer morejo. Vsako kretjno, vsako besedo, ki jo izgovori Slovenec, natančno opazujejo, da nas potem denuncirajo. Hodijo k uredniku nemškega celjskega lističa in mu pravijo o nas laži, da jih potem trosi ta listič v svet. Lažejo, da se Slovenci živimo od znanosti Nemcev. Ni res! To lahko dokažemo vsak čas. Bojkotirati so hoteli nas, a ni šlo. Takim in enakim izbruhom germanske vročekrvnosti se mora človek le smejati. Vendar pa je na drugi strani razvidno, kake krivice se gode nam Slovincem. Skrajni čas je že, da nam dajo ali slovensko celo gimnazijo, ali pa da nastavijo na državni gimnaziji primerno število slovenskih profesorjev, ki bodo potem ščitili nas Slovence.

Gališki srednješolci. V »Zori« ste že toliko čitali o srednješolski organizaciji poljske mladine, ki vas je gotovo, kar se tiče telovadne organizacije, močno spominjala na organizacijo vojaštva. Saj že naslovi spominjajo na vojaške ali pa so od tam naravnost izposojeni. Zato vas bo gotovo zanimalo, če vam povem, da so vsi gališki srednješolci uniformirani, podobno kakor vojaki. Uniforme so črne, našitki so vijoličaste barve, mesto zvezd na ovratniku pa imajo, podobno kakor vojaški kadeti, odgovarjajoče število vodoravnih srebrnih ali zlatih paskov. Po teh paskih se razločujejo razredi: srebrni paski pomenijo nižjo, zlati višjo gimnazijo; en srebrn pasek pomeni prvi razred, en zlat peti razred, štiri srebrni četrti razred, štiri zlati osmi razred itd. Na obliki kape se spozna ali je dijak iz glavnega mesta ali provincije, spredaj pa je na kapi veliki »R« ali »L«, kar pomeni »realka« ali »gimnazija«, pod to črko pa so odpovedne rimske številke, ki povedo, s katerega zavoda dotičnega mesta je dijak. Uniforme so zelo praktična noša in tudi niso dražje kakor navadna obleka. Z uniformo pa se doseže: 1. Da ni tako občutne razlike mej revnimi in bogatimi dijaki, ki bi bila še večja v Galiciji kakor pri nas; 2. da so dijaki, ki se ne smejo niti o počitnicah, niti mej šolskim letom kam ganiti brez uniforme (celo ko so letos o počitnicah pomagali pri uravnavanju Rudawe, rečice pri Krakovu, so bili v ponošenih uniformah, — torej se niti takrat niso sramovali pokazati očitno, da so dijaki! O tem je obširneje poročal »Mentor«, I. 1), prisiljeni, da se lepše obnašajo in bolj pazijo nase, — jako važen pedagoški moment. — Da prirečajo vsi srednješolski zavodi enega mesta skupaj vaje v mestni okolici, podobne vojaškim itd., sem že omenil v opisu njihove organizacije.

Frst.

Bojkotiranje nemškega blaga mej poljsko srednješolsko mladino. — Po vzgledu poljskih visokošolcev, ki so v svrhu bojkota ustanovili »bojkotni komite gališke mladine«, so si ustanovili srednješolci v Krakovu »bojkotni komite mladine na srednjih šolah«. Najprvo so si poskrbeli spis poljskih tovaren, ki so ga razširili po čitalnicah in javnih lokalih, pošiljali ga znancem in ven na deželo. Gibanje so organizirali tako, da vsak, ki pristopi v komite, nabira od tovarišev izjave pod častno besedo, da bodo kupovali le poljske izdelke. Manjkalo pa je kontrole. Zato so prosili ravnatelje srednjih šol za dovoljenje, da sme mladina sama posredovati kupovanje šolskih predmetov. Temu predstojniki niso nasprovali, in celo akcijo je vzela v roke čitalniška organizacija. Da bi bila kontrola popolnejša, so ustanovili v to svrhu komiteje po razredih. Kdor se je podpisal na listi bojkotujočih, se je obenem oddal prostovoljno kontroli teh komitejev, kakor tudi v slučaju pregreška naznačeni kazni.

To je šele pomagalo. Tudi »Informator studencki« je prinesel spis tujih in odgovarjajočih domačih fabrikatov.

Frst.

»Informator studencki« za šolsko leto 1908/09. Krakovski srednješolci so izdali letos prvič svojega informatorja. Izdaja je zelo zanimiva, posebno še, ker je, kolikor jaz vem, prvi tak poskus. Vsebina je kaj zanimiva: Koledar; kratka zgodovina Krakova; vodnik za krakovske znamenitosti, zanimive iz zgodovinskega ali umetnostnega ozira; odlok o klasificiranju in maturi; seznam onih trgovcev v Krakovu in Podgórzu, ki dajejo dijakom po znižanih cenah (večinoma po 10 % popusta pri vseh rečeh, včasih celo več; pravico do znižane cene daje vsakemu legitimacija srednješolske organizacije, ali pa če pokaže »Informator studencki«, ki stane le 30 vin.); bojkot pruskega blaga (tu so navedeni vsi fabrikati, katerih naj zaveden Poljak ne kupuje, obenem pa povedano, kateri gališki ali vsaj slovanski fabrikat naj kupujejo mesto tega); kronologična lista poljskih kraljev in važna data iz poljske zgodovine; majhna zbirka poljskih patrijotičnih pesmi; nato sledi seznam poljskih krakovskih firm vseh strok, vsaka firma mora seveda nekaj plačati, da pride v ta seznam; dalje je v informatorju nebroj oglasov.

Ta informator je tako praktično delo, da moramo zavidati poljsko srednješolsko mladino, ki kaže toliko veselja do dela povsod, poleg tega pa ima toliko svcbode v tem svojem gibanju.

Frst.

Listek.

»Na smrt obsojeni?« Dramatska slika v treh dejanjih. Spisal Ksaver Meško. Izdala in založila »Družba sv. Mohorja« v Celovcu. — Zopet je stopil pred občinstvo Meško, in ne več stari sentimentalni Meško, ki smo sanjali nad njegovimi spisi in skozi njegova očala gledaje, hoteli videti sentimentalen ves svet. Pred nami stoji n o v i Meško, učitelj ljubezni do domovine, tožnik, ki vse slabo naprtuje na hrbet tujini. Nam je tak Meško vedno dobrodošel, čeprav stori včasih tujini kako krivico, a mi potrebujemo vendar človeka, ki nas neprenehoma spominja na to, da je tujina mačeha, »domovina pa je mati. In kako pozabiti mater, kako preslišati hrepeneči njen klic!... Najboljša mati, ljubeča brez prestanka. Kako bi torej mi ne ljubili nje?« (stran 33.) O tujini pa pravi: »... sreče pač ne (nisem našel v tujini). Te tujina ne daje in ne more dati ali pa le zelo redkokdaj. Srečo upam najti v domovini.« (str. 35.) Učitelj Kovač pa pozna v svoji nesreči le eno ljubezen še — ljubezen do domovine (stran 88.).

Ko nam predoči v svojih dramatskih slikah boj mej odpadniki, nad katerimi visi prokletstvo, ker so odpadli (str. 36.) (Gelb in njegova družba), ter mej narodno zavednimi Slovenci (Dolinar, Kovač, Ivan, Kristina), ki ljubijo z vso ljubeznijo svojo zemljo in dom, vidimo odpadnike premagane, iz krivde pa, ki je nosila že kal kazni v sebi, se nam zdi takrat, ko je prišla Gelba roka pravice, da vzraste up: »Morda ga ravno ta udarec spametuje, in spozna, da je hodil krive poti« (str. 97.) Na drugi strani pa vidimo zopet neskončno zaupanje v pravičnost svojega postopanja in svojo moč. »Če smo možje, si jo (pravico) priborimo. ... Še živimo in hočemo živeti še vnaprej!« (str. 98.)

Meško ni dramatik, on se sam tega dobro zaveda in to tudi sam povdarja, da ni mislil pisati drame. »Dramatska slika« je torej nazval svoje delo. Nihče mu pa ne more odrekati pravice, da bi se ne posluževal tudi dramatične oblike, posebno pri čisto dramatični snovi, kakor je pričujoča. Dela se torej nikakor ne more presojati s stališča regularne drame. Da bo pa Meško po ti obliki prej dosegel svoj cilj in bodo njegove misli, izražene tu, bolj globoko segle narodu v srce, če se dá prilika, da se delo lahko predstavlja na odrih, je naravno, in s tega stališča oblika ne le upravičena, ampak celo hvalevredna. Da bi pa dramatično nenadarnjen pesnik izbiral dramatično obliko kar tje v en dan, pameten človek pač ne bo verjel. Tu je gotovo oblika ena pot v dosego nameravanega vpliva.

Vsak, kdor je zasledoval Meškov razvoj v zadnjem času, bo z veseljem segel po ti knjigi, kot važnem dokumentu tega razvoja. Nikakor pa je ne smejo prezreti tudi naši domači odri, če se da prav v tehniškem oziru marsikaj želeti drugače. Igre ne bo težko uprizoriti. Vpliv na gledavce bo vsekakor najboljši. Naj podžgejo te slike ogenj ljubezni do rodne zemlje v vseh Slovencih, da bodo vsi s koncem teh slik prepričani, da še najmanje nismo na smrt obsojeni, ampak se nam hoče živeti, živeti in udeleževati se v svetovnem napredku. Frst.

Nekaj o antropologiji. Zgodovina naravnega razvoja človekovega je v zadnjem času obogatela za nekaj pridobitev, katerih morebitna važnost in do zdaj še nepreračunljivi pomen se jako naglašja. Francoski paleontolog Marcelin Boule je pred mesecem dnij predložil pariški akademiji znanosti fosilno človeško črepinjo. Ta črepinja je del okostja, ki sta ga našla dva opata v francoski provinci Corèze. Okostje je počivalo v neki ne posebno globoki podzemeljski jami, a ne tako kakor človek v rakvi, ampak z vpognjenimi, k telesu približanimi nogami. Različno, jako primitivno orodje, pred vsem kamni, brušeni samo po eni strani, ki so ležali poleg skeleta, pričajo, da imamo tu opraviti z musterijansko perijodo, to je onim delom paleolitične dobe, ki je prvi sledil ledeni dobi. S pomočjo podobnih izkopnin v Moustier (Dordogne), švicarski Tène, laškemu Herculanium, bo glava tega skeleta, ki je najstarejši med vsemi, kar se jih je do

zdej našlo v Franciji, mogoče velikega pomena za poznavanje predzgodovinskega človeka. Čelo te glave ni tako visoko in v toliki meri navpično kakor pri sedanjem človeku, ampak bolj nazaj nagnjeno, spodnja čeljust je močnejša, bolj robata in štrli bolj naprej, odprtina črepininega temelja, skozi katero je hrbtni mozeg v zvezi z možgani, leži bolj navzad kakor pri človeku in grapavo, pritrjenju vratnih mišic služeče koščeno polje za to odprtino je obširnejše. Površje kosti je pa samo tam raskavo, kjer so pritrjene mišice, oziroma kite. Ta skelet je imel torej močnejše vratno mišičevje kakor sedanjí človek. Stopinja mišičnega razvoja pa ima svojo podlago v teži bremena in množini delovanja. Pri vratu je pa to tedaj možno, ako ima vodoravno ali vsaj poševno lego. S to vodoravno lego so seveda tudi drugi navedeni, razliko oblike determinujoči znaki črepinje v tesni kavzalni zvezi. Po vsem tem je torej prehistorični človek hodil po štirih.

In tako smo pri descendenčni teoriji. Čeprav so ji neodvisni, značajni naravoslovci že prav blizu pri mesu pristrigili njene široke, visokoleteče peruti, se vendar še ne vé, kolikega pomena bo za zgodovino človeškega razvoja. Antropologi napenjajo vse moči, da bi mogli pokazati in dokazati človeku, kaj je — bil. Radovednost! *Misère que tout cela!*

Nas mora pred vsem zanimati naše stališče napram vsem eventualnim rezultatom teh preiskav. Ostati ne sme nobena negotovost, noben dvom, nobeno omahovanje na to ali ono stran. To sicer ni težko, a dati je treba vsakemu pravilen, četudi slaboten impuls, ki naj tvori začetek in začrta smer njegovih misli, njegovih nazorov. Nato pride zdrav, nepokvarjen razum nolens - volens le do enega in edine pravega sklepa. Ako se v resnici potrdijo prehodi, to se pravi intermedijerna bitja med posameznimi vrstami v rastlinstvu in živalstvu, ako se z absolutno gotovostjo in pozitivnimi končnimi rezultati dokaže do zdaj samo suponirano dejstvo da je ontogeneza, to je razvoj individua, samo nekaka repeticijska filogeneza, to je razvoja celega »genus« (φύλη), ne bomo-li iz tega sklepali nužno na tem tesnejšo zvezo med posameznimi bitji vesolstva, med vrstami, razredi in družinami rastlin ali živali, ne bomo-li videli v tem dejstvu večjo moč in širše, mnogoličnejše delovanje takozvane vitalne, to je življenjske sile, ki bi jo nekateri učenjaki tako radi eliminirali, katero existenco pa neovitalisti s tem večjo gotovostjo kot samo ob sebi razumljivo povdarjajo, ne bomo-li tem bolj občudovali ravno vsled te zveze, te harmonije in tega, namenu tako strogo odgovarjajočega preustroja ene vrste bitij v drugo krasoto stvarstva? Ni dvoma v tem oziru. Kdo pa je causa efficiens, zadnji delujoči vzrok te tako čudovite, nam popolnoma nerazumljivo delujoče vitalne sile? Da more biti to samo najvišji Um, o tem bi tudi ne smelo biti dvoma. med. K—č.

I. mednarodni kongres za reformo nravne vzgoje se je vršil v Londonu od 25. do 29. septembra 1908. Po dolgih debatah se je izrekel kongres za načelo, naj se mladina nravno vzgaja na podlagi vere. Zelo živahno je zagovarjal to stališče znani krakovski docent, psiholog Lutosławski, o katerega velikem vplivu na poljsko akademično mladino je že zadnja »Zora« poročala. Frst.

Framazoni se klanjajo Piju X. Ko pošiljajo vsa ljudstva svoje zastopnike v Rim, klanjat se Piju X., vladarju celega sveta, morajo nehoté tudi najhujši sovražniki priti, da mu napravijo spoštljiv poklon. V aprilu 1907. je prinesel prostozidarski mesečnik »Acacia« članek o Piju X. Iz tega posnemamo z ozirom na zgornjo trditev sledeči stavek: »On je otrok uboge rodbine, ki je iz zelo čistega rodu. Po cerkvi in za cerkev vzgojen, je zaslužil s svojim čistim življenjem in napornim delovanjem, da je bil postavljen na tako odlično mesto«.

Listnica uredništva. G. Jason Saviljev: Oglasite se kaj! — G. Izor Etran: »Starca Martina...« bom skusil pozneje enkrat natisniti, raje bi pa imel, če bi mi poslali kaj krajšega. — G. Zorislav: Vse natisnem. — G. Ivo Česnik: Oprostite, da toliko časa ne pride na vrsto, je vedno dosti aktualnega gradiva, to pa lahko počaka in mi bo ob priliki zelo prav prišlo. Tudi leposlovje pride na vrsto, a šele v zadnjih številkah tega letnika. Želim, da bi se k članku »Dijaštvo in socialno delo« oglasili tudi drugi s svojim mnenjem, vsakemu je prostor v »Zori« odprt. Čim več mnenj izvemo, tem prej bomo na jasnem.

Ksaver Meško.

Spomini izza mladih dni.

Vedi Bog, s koliko stoterimi in tisočerimi sem se srečal na dosedanji svoji poti čez širni trg življenja. Pozdravili smo se morda, pogledali si v oči, spregovorili smo nekaj besed in smo šli dalje svojo pot in smo pozabili drugi drugega. Srečal sem se morda s tem, z onim čez nekaj let spet, a smo se komaj še poznali ali niti ne več.

Z mnogimi sem se srečal in mnoge sem pozabil. Zato ne vem, kaj mi stopa iz te velike množice čestokrat pred dušo in pred oči bled mlad obraz izza davnih dni. Jasno, kakor bi ga videl še včeraj, gledam pred seboj morda dvanajstletnega fanta, kako prihaja s knjigami pod pazduho jutro za jutrom in popoldne okoli poldveh gor od Drave — stanoval je na desni strani dravske struge, na Bregu — v težkih, okovanih škornjih, v debeli suknji, s širokokrainatim, najcenejšim klobukom na glavi. Majhen, čokat je; a lice mu je blede kakor od solnca obeljeno in od vode izprano platno.

V četrtem, torej najvišjem razredu tedanje nižje ptujske gimnazije sem bil tedaj. Med velike smo se šteli četrtošolci in se nismo brigali kaj posebno za začetnike na strmi poti k učenosti. Ne vem, kako da sem postal tako pozoren ravno na tega fanta. Morda, ker je imel v vsi zunanosti in v vsem nastopu nekaj originalnega. Kar dihala je iz njega in okoli njega primitivna priroda naših vinorodnih krajev in kmetiška, še neolikana in nepokvarjena narava haloška. Mogoče, da se mi je vtisnil njegov obraz tako jasno v srce le zaradi tragične njegove usode. Če bi dohitela ista usoda kakega drugega, bi se ga morda danes, po devetnajstih letih, spominjal istotako jasno. Kdo ve.

Izrazito, kakor bi se vršili pred menoj včeraj, se spominjam tudi naslednjih žalostnih dogodkov.

Ko se vsipljemo nekega poznojesenskega popoldne ob štirih iz razredov, završi med nami nenavadna vest: »Haložan« — tako so ga klicali vobče vsi — »v prvem razredu je padel med uro pod klop.«

»Kaj?« — »Kako?« — »Zakaj?« — Od vseh strani je deževalo vprašanj.

»Bolan je!«

»Da je bolan, se mu je videlo že na licih. A vendar —«

»Peljali so ga domov, ni mogel iti . . .«

Kakor druge je vznemirila ta vest tudi mene. Morda celo bolj. Vprašal sem drugi dan znanega prvošolca, ali je bil »Haložan« v šoli. — »Ne!«

Tretji dan pa se razširi v meduri dopoldne nenadoma v gimnaziji vest, da je umrl.

Tiha žalost in nekak nenavaden nemir sta legla na ves zavod in na gojence. Takoj so pričeli s pripravami za pogreb: Pevci smo se vadili žalostinko; določevalo se je, kdo bo nosil krsto, kdo križ, kdo bo svetil.

S tiho, resno žalostjo, a v veličastnem sprevodu smo spremili pokojnega tovariša na mestno ptujsko pokopališče. Ne samo zavod z vsemi učenci in učnimi močmi, tudi meščanstvo, ki pač ni poznalo revnega fanta, je bilo dijaštvu v tistem času zelo naklonjeno, se je udeležilo pogreba v obilnem številu.

Za krsto, ovenčano s svežimi darili součencev, je šlo kakih troje priprostih sorodnikov rajnega in mati njegova, revno oblečena ženica, vsa sključena od žalosti, ihtea tiho, nekako zbegano in plašno pred-se.

Ob odprtem grobu smo mu zapeli v slovo nemško žalostinko: »Es ist bestimmt in Gottes Rat . . .«

Tiho ihtenje se je zaslišalo naokoli. Hipoma, sredi pesmi, nastane med ljudstvom nemir: Tiho, brez vsakega vzrika, se je zgrudila na mokro, rumeno prst ob grobu onesveščena mati dijakova.

Več gospodov ji je priskočilo na pomoč. Ženske so zaplakale. In nam so vrele ob petju solze iz oči, glasovi so drhteli; komaj smo dopeli.

Srca nas vseh so čutila veliko bridkost, ko smo videli legati v grob strti cvet, ki se je šele prikazoval iz popka in bi se naj razvil in bi naj rodil kdaj bogat sad, sebi in drugim v korist in v veselje . . . A danes, ko spet mislim na oni žalostni trenutek, umevam šele prav, kako majhna je morala biti naša žalost in bridkost v primeri z gorjem srca materinega, ki je omagalo pod svojo boljo, ko je videlo uničene tako nenadoma vse sladke sanje o lepši bodočnosti, ki je videlo legati v grob vso svojo ljubezen, ki je izgubilo vse . . . vse . . .

Zapuščen, pozabljen je menda danes oni grob. Mrtva morda že davno revna mati. Te vrstice jima v spomin, v skromen venec na grobova. . . .

Zorislav :

Brodnik Matija.

Slika. — (Konec.)

»Saj imam jaz tudi tebe! Toda oče bi nikoli ne dopustili, da se midva vzameva! Ko bi imel denar, bi že še šlo, tako pa ...? Kaj, ko bi šel v Ameriko? Dosti jih je že tam obogatelo, morebiti bi tudi ti.«

»V Ameriko? Ali bi me ti počakala?«

»Gotovo!«

»Pa pojdem! Zate storim vse,« je s stresočim glasom odgovoril brodnik.

Sledilo je nato tiho šepetanje. Na gozdni strani pa se je že črtala zlata zora. Luna je morala oditi za to noč; zvezde so otemnele. Solnce je imelo kmalu splavati na obzorje.

Tedaj je Rezika opomnila srečnega Matijčeta, da mora oditi. Še en poljub — in Matijče se je napotil v sladki omotici proti domu.

* * *

Bilo je tisto noč pred odhodom brodnika Matije v Ameriko. Tajinstven mir je plaval nad Belo Krajino. Bila je mirna, tiha noč, sanjajoča o preteklih časih, razmišljajoča o prihodnosti. Svetla luna je obsevala temne gozdove, bistré potoke, razorane njive, spavajoče hiše, beli mesteci Črnomelj in Metliko. Nočnega miru ni motil nihče, le sempatje je zalajal kak pes in zopet utihnil. Kolpa pa je valila svoje mogočne valove naprej v naročje Savi.

Na klopici pred kočico je sedel brodnik Matija in zrl zamišljen v Kolpo. Srce mu je bilo polno, prepolno. In kako bi mu ne bilo? Zapustil bo kočico, v kateri je zagledal luč sveta, ločil se bo od Kolpe, ki se mu je tako priljubila, katere je bil od mladih nog vaju, odšel bo iz svoje domovine Belokranjske, ki jo je ljubil kot svojo drugo mater. Sama bo ostala kočica, ko se bo on pehal po Ameriki za denariem, razpala bo morebiti in ko bo nazaj prišel, ne bo imel strehe, pod katero bi spal. Matija bi se bil gotovo premislil, da ga ni bodrila misel na Reziko. Iz ljubezni do nje hoče poskusiti svojo srečo tam v daljni Ameriki; nji na ljubo se bode s krvavečim srcem ločil od rodne zemlje, od Bele Krajine.

Lahen vetrič je potegnil od zahoda. Drevje se je zmajalo in zopet zaspalo. Matijče se je vzbudil iz preišljevanja. Hotel je oditi v kočico, da se odpočije za juternji dan. Tedaj se spomni, da mora iti še enkrat k Reziki po slovo.

»Bog daj dober večer, Matijče!« je rekel nekdo za njegovim hrbtom.

»Bog daj, Bog!«

Matijče se je obrnil in spoznal — Papeževega Franceta. Raje bi videl sedaj vsakega pred seboj, nego tega, ki je kriv, da mora oditi v daljni svet.

»Ali si upaš sedaj s čolnom čez Kolpo?«

»Zakaj ne?«

»Prepelji me torej!«

»Kam pa greš tako pozno v noč?«

»Eh, Matijče, ti ne razumeš teh stvari! Veš, jaz se sedaj ženim, pa ne iz ljubezni, ampak ker ima denar! Na hrvaški strani pa imam rad krčmarico Marico. E, to ti je dekle! Živa, zgovorna, prijazna in lepa! Vse lastnosti, katere mora imeti ženska po moji sodbi. Veš, k njej grem sedaj v vas, se bova malo pošalila in ga spila par poličkov! Pa molči o tem! Rezika in oče ne smeta izvedeti!«

Matijče je stal, kakor da bi ga kdo polil z mrzlo vodo. Torej tak je ta France, ki hoče dobiti Reziko!

»No, daj no! Odveži in dobro veslaj, voda je velika!«

Dospela sta do sredine Kolpe.

»Veš, jaz ne jemljem iz ljubezni, ampak ker ima denar. Pri nas na kmetih pravijo, da ni ljubezni, o pa je! Marico ljubim, pa vendar je ne bom vzел! Rezike ne ljubim, pa jo bom vseeno vzел, ker ima denar, saj bom potem, ko bom oženjen, še vseeno lahko hodil v vas k Marici!«
Matijče je spoznal, da ga ima France že malo v glavi.

»Pa Reziki ne smeš praviti!«

»Lopov!« je siknil Matijče med zobmi in odložil veslo.

»Kaj, kdo lopov? Jaz? Veslaj, za Boga, sicer se potopiva oba!«
Toda Matijče ni veslal. Hudobni duh mu je zapeljivo šepetal, da naj udari z veslom po Francetu.

»Veslaj, za Boga, Matijče, sicer utoneva! Na, tu imaš goldinar, samo veslaj! Vse, vse ti dam, samo ne pusti me umreti!«

Čoln je letel po bliskovo po deroči vodi.

»Le spravi svoj denar! Obljubi mi, da se ne bodeš nikdar ženil pri Reziki!«

»O-o? Tega pa že ne!«

»Če hočeš!«

»Kaj bi jo morebiti ti rad?«

Matijče je molčal.

»Obljubim!« je vzkliknil France, ko se je čoln naravnal tako, da je tekел po dolgem.

Matijče se je uprl s krepkimi rokami ob veslo, naravnal čoln in veslal proti nasprotnemu bregu.

»Na, tu imaš goldinar!« je vzkliknil France, ko je skočil iz čolna.
Matijče je spravil denar in začel veslati navzgor, da doseže svojo kočо.

»Pa nikar ne misli,« vpil je France, ko je videl, da je na varnem, »da bom svojo obljubo res držal! Oh, kaj še! Čez en mesec bo poroka! Le zapomni si to!«

Matijče je postal bled kot zid. Pot mu je tekел curkoma po čelu. Vožnja ga je utrudila, sedaj si pa upa ta njegov nasprotnik še norce briti iz njega.

»Čakaj!« siknil je med zobmi in mislil čoln obrniti h kraju. Tedaj se mu je pa izmuznilo veslo iz rok. Voda je potegnila čoln s seboj in ga gonila z vso silo naprej.

»Jezus Marija, izgubljen sem!« je zavpil Matijče in začel tiho moliti. V tolažbo mu je bilo, da je zjutraj opravil izpoved in sveto obhajilo. Čoln je butnil ob staro vrbo, rastočo na bregu.

Hipoma se je obrnil.

»Jezus, Marija, stojta mi na strani . . .!«

In brodnik Matijče je izginil pod vodo — — — — —

Ko so ga par dni pozneje potegnili na suho, so govorili: »Ni mu bilo sojeno, da bi videl Ameriko! Kdo ve, če bi se mu tam ne pripetilo še kaj hujšega! Izgubil bi morda celo vero, kakor jo je izgubilo že mnogo iz našega kraja!«

»In zjutraj je bil pri izpovedi in svetem obhajilu! Morebiti ga je Bog zato kaznoval, ker je mene zmerjal! No, Bog bodi milostljiv njegovi duši in mu odpusti te tri smrtne grehe, ki jih je pred mojimi očmi naredil: vrag, baba, klepetulja! Jaz sem mu jih že davno odpustila!« je govorila klepetulja Meta in zmolila očenaš za dušo ranjcega, potem pa je hitro odkurila v sosednje vasi razširjat najnovejšo grozno novico.

* * *

Mesec dni pozneje bi imela biti poroka Rezike s Papeževim Francetom. Toda do tega ni prišlo, kajti France je šel tisto noč pred poroko zopet k Marici, se tam tako napil, da ni vedel, ali je še živ ali ne. Nazaj grede pa je zagazil v Kolpo in utonil.

Škofova Rezika pa ni nič jokala in žalovala — na veliko začudenje in nezadovoljnost klepetulje Meta.

Ocene.

Višenjski. Prav v zadregi sem, kaj naj bi omenil k doposlanim pesmim. Čudovita usoda mladih ljubimcev, ki imajo časih uprav nerazumljivo srečo, globokočustveni izlivi med cipresami, pesem o tužnem Mirku, porednoresni nauki na naslov Anite, »deklince prevzete« in potem tista čudna božičnica, ki mi je šla najboljši izmed vseh do srca, ker marsikdo kaj takega doživi . . . vse to priča o bogastvu novih pesmi, ki jih lahko izvabi iz Tvojih občutnih strun življenje; vse to priča, da si poet.

Tvoja porednost nasproti Aniti mi zelo imponira.

Brez ponosa ti sledimo
s plahim upom in bolestjo . . .

Tako slikaš položaj teh mladih vitezov in nato naenkrat tista Prešernova poza, ki je zapel dekletom o roži, rosi in mani: Ti izraziš sevę na drug način, ki precej spominja na »Čašo opojnosti«, in zaključiš pesem s hudomušnostjo, ki bi tudi Dragotinu Ketteju ne delala sramote. Morebiti si se celo pri njem navzel te hvalevredne, življenje osvežujoče lastnosti.

Pesmi o »tužnem Mirku« nisem mogel popolnoma pojmiti. Ne vem, kdo je kriv: moja nerazpoloženost ali pa morebiti nekatere nejasnosti, vsled katerih pesem ne more tako vplivati, kakor bi sicer.

Bova tugovala:
ti po Zalki mili,
jaz po zvestem drugu,
ki so ga vlovili.

To gre. Pride pa zadnja kitica, iz katere dobim vtis, posebno iz diktacije, da je bil menda Mirko v prav nežnih letih; posebno tisti »zlati krilatci« navajajo na to; kajti, če umrje odrasel človek, se izrazi to navadno drugače. Morebiti tiče v tej pesmi kaki Tvoji osebni doživljaji in se Ti pesem vsled tega zdi popolnoma razumljiva in ne opaziš nejasnosti, ki jo tuj čitatelj, ki ni posvečen v intimnosti, ki jih tako nalahno skicirajo ti verzi, — takoj začuti.

Pri pesmi »Čuvaj« začne človek nehote razmišljati, kako čudovito srečo imajo časih mladi zaljubljeni. Nobena ovira jim ni nepremostljiva, nič jih ne zadržuje in časih še celo starši z vsemi svojimi prizadevanji in skrbnostjo, da bi šlo vse v predpisanih mejah, nehote in nevede pospešujejo tisto, zoper kar se bore. Prešernov »stari oče, sivi mož« si je prizadeval na vse načine, da bi svoji razposajeni hčerki onemogočil prepovedano veselje; hišo je hotel ograditi, sultana spustiti z verige in še celo staro hišino je hotel po možnosti uporabiti pri svojih prizadevanjih. To je bila pa že velika neprevidnost v marsikaterem oziru; naj le omenim, da je splošno znano, da taka ženska bitja veliko rajši drže z domačo hčerjo, kakor pa z nergajočim gospodarjem. Že pri starih Rimljanih so bile slične navade in dandanes tudi ni dosti drugače. Prešernov »stari oče« je bil potemtakem že zelo nepreviden mož; toda Tvoj »otec« v pesmi »Čuvaj«, ki si je naročil mladega, vročekrvnega fanta za čuvaja, ki naj bi skušal preprečiti, da ne bi njegova hči ponoči vasovala —, Tvoj »otec« je pa napravil vrhunec neprevidnosti, ki že meji na neverjetnost. Pa kedaj je bila poezija resnična, posebno če je tako romantična! »Med cipresami« tožeče dekle si res razumel in zato gredo tudi Tvoji verzi res do srca.

Časih pesniško primeru samo mimogrede z eno potezo označiš in prepustiš čitatelju, naj si sam vstvari notranjo zvezo in primeru razširi in oplodi v svoji domišljiji.

Noč odjadra, dan se vzdrami,
o Anita, o Anita;
le mladosti glorijsola
enkrat vzeta, večno skrita.

Diktacija v Tvojih pesmih je zelo lepa in spominja po svoji prozni eleganci na Cankarja.

G. B. G. — Vaš cenjeni psevdonim ima precej gorenjski značaj in to me je takoj privabilo z neko privlačno silo k Vašim pesmim. Glejte, dragi moj Gorenjko, meni se je pred nekaj leti od časa do časa isto godilo v duši kot sedaj Vam. Napadla me je melanholija, pa sem šel ven v polje, opazoval s solznimi očmi, kako se je pogrezalo jezensko solnce za prelestne triglavske gore in kako krasne svetlobne efekte so povzročali zadnji žarki na Karavankah in na oblakih, ki so se kopičili nad našimi gorskimi velikani. Tako sem sedel na polju po 3—4 ure z neizmerno žalostjo in tugo v srcu; in če bi me bil kedo vprašal, — v takih trenutkih sem družbo sovražil in sem bil najrajši sam, — bi gotovo ne vedel odgovoriti, zakaj da sem otožen in zakaj mi je taka žalost v dušo »dahnila«. Naj Vam povem, kako se je navadno taka storija končala: Drugi dan sem bil skoro čisto gotovo prašan matematiko ali pa fiziko in bil je naravnost čudež, če nisem »vlekel« dvojke.

Hotel sem Vam namreč s tem govoričenjem le povedati, da se s tako tugo in melanholijo nikamor ne pride in da je to vsakemu, posebno pa mlademu človeku naravnost škodljivo. Naj omenim sedaj še par stvari k Vašim pesmim.

»Zimski stihi« naj bi tvorili nekak cikl, če prav razumem. Vsaka taka skupina pesmi mora nekaj izražati, imeti mora tudi neko notranjo enotnost in harmonijo. Čitajte prelestni cikl »Manom Josipa Murna« (O. Zupančič: »Čez plan«). Vsa tista tragedija, ki se je godila pred nekaj leti v cukrarni poleg Ljublanice, Aleksandrovič - Murn in njegovi slavni tovariši, njegova žalna usoda, kjer je

nekako simbolizirana tudi usoda »trpečega milijona«, nova doba v zgodovini naše umetnosti in še drugo . . . vse to se čita iz tih kratkih pesmic tega cikla.

Vaš cikel pa izraža tako zelo malo: »Zima je prišla v naravo z ledenim dihom in tudi v Vašo dušo dahnila tužne stihe in prepodila obenem pesmi jasnih solnčnih dni. Sred belih poljan je zakrakal vran, Vi pa ste zaplakali v dlan, ker je bil zunaj tako lep dan, pretkan z zlatom, v Vašem srcu pa — noč. Mimo tihih gorskih koč je šla noč in prinesla povsod mir, samo v Vaše srce nemir in nesrečo. In tako plavajo vedno Vaše sanje daleč, daleč, do grobov, kjer spavajo minuli dnevi Vaše mladosti . . .« Izposodite si v knjižnici »Lovčeve zapiske« od Turgenjeva, saj dobite slovensko prestavo. Tam boste čitali, kako sledi lovec Jermolov ob robu gozda in kako toži po izgubljeni mladosti. On je vedel, kaj je izgubil, zato pa zgrabi njegova tožba čitatelje celega omikanega sveta z nepremagljivo silo, da se spomnijo z boleznim hrepenenjem na svojo mladost in si zažele nazaj lepih dni. — Berite in študirajte!

Pesmi se precej gladko bero, vendar pa skušajte vporabljeni kake boljše rime, ker se mi te zde že davno preveč obrabljene, tako da človeka pred odbijejo kot pa privabijo.

»V svet« se mi splošno še precej dopada. Vsaj ideja je zelo lepa, dasiravno mi je znana že od drugod. Poleg rim mi često tudi Vaša pesniška oblika ne ugaja. Tako važen trenutek življenja obdelavate, ko odhajate v novo življenje; hude dušne boje omenjajo Vaši verzi; v Vašem pohlevnem ritmu pa ni o tem nobenega sledu, vse se bere monotono. Med vsebino in obliko mora biti harmonija! Vi pa tej zahtevi ne ustrežete in to je napaka!

»Pesem žanjice« mi je vzbudila v glavi zelo interesantna razmišljanja. Žanjica žanje rž, — sama; pa pridejo lepe sanje in žanjica se jim uda. Tu se pa začno kopičiti črni oblaki na nebu, temen mrak pade na zemljo in mak med ržjo vztrepeto od strahu. Tudi lepe sanje, ki so prišle vasovat k žanjici, se zboje in odbeže čez tihe trate »sanje moje zlate« . . .

Če se je mlada žanjica vstrašila temnih oblakov in jih praznoverno ali pa še celo v kakem melanholičnem razpoloženju razlagala sebi v škodo, — če ste mislili to izraziti, potem se ne bi kaj dosti navduševal za to pesem. Toda razume se lahko drugače. Žanjica je mislila, ko je žela rž, recimo brez ovinkov, na svojega fanta. Tako se je zaglobila v lepe misli, da je roka začela omahovati in počasneje rezati vitko rž. Tu pa se prikaže na nebu temen oblak. Vsak čas se lahko vsuje toča. Žanjica se vzdrami, odpodi sanje in začne s podvojeno silo udarjati s srpom po trepetajočem žitu . . . Če ste tako mislili, dragi moj Gorenjki, potem ni samo Vaš psevdonim gorenjski, ampak tudi ta motiv in sploh ti verzi. Vaša žanjica bi bila v tem slučaju popolnoma podobna našim mladim žanjicam, ki ne poznajo nobene melanholije, ki rade mislijo na svoje fante, ki pa ob svojem času, če je treba, pozabijo na vse in delajo z vsemi močmi, kakor zahteva dolžnost kmetova. Taki smo Gorenjci in če ste hoteli v svoji pesmi kaj takega izraziti, Vam moram le častitati. Seveda bi bilo želeti, da bi bil potem morebiti konec pesmi nekoliko bolj jasen, da bi kaka moja ugibanja, kot so ta, sploh ne bila mogoča.

Pesem »Kdo si senca temna?« mi še precej ugaja, tudi v formalnem oziru. Kak večer se človek res utegne zamisliti in niti neprijetno ni tako razmišljati. Človek ob takih trenutkih nima nobene energije in ni sposoben za nobeno delo, ampak samo razmišlja in fantazira. Čas gre v takih razpoloženjih po bliskovo, da niti ne veste, kedaj mine. Zato za dlaka ni koristno tako razpoloženje in se ne sme tega nagnenja gojiti in pospeševati, pač pa kolikor mogoče omejiti.

»Ob morju« ste imeli le nekoliko preslabe misli o svetu:

»Kaj pač vesta (morje in žarek), kaj je tuge cesta;
kaj pač vesta, kaj je zemska pot,
posvečena od prevare in od zmot! . . .«

Dragi moj mladi prijatelj! V svojih najlepših letih mi ne smete tako govoriti, ker: sicer bom hud na Vas. Tako govore izžiti starci, ki so v svoji mladosti mislili, da se ves svet okoli njih vrti, ki so mislili, da bodo s svojim umom lahko

prodrli v najskrivnejše koticke in v največje skrivnosti, ki so samo Bogu očite. Taki ljudje spoznajo naposled, da so »brez dna polnili sode« in tožijo potem na tak način kot Vi. Nam pa tega ni treba! Mi vemo, doklej smemo in kje je meja; in če se časih res zadene na kake »tuge cesto«, če se doživi prevare in zmote, še davno ni treba obupati, ampak »Bog z nami!« in zato krepko in bodro naprej; zakaj smo pa mladi! Če bodete uvaževali te besede, potem pride v Vaše srce nazaj tista »Vesela pomlad«, po kateri zdihujete. In ko bo zadehtelo »V m a j u« majevo cvetje, tedaj bo zadehtela gotovo tudi Vaša gredica in tudi ptice boste zaslišali. Če boste pa kje videli kak »Strt cvet«, bodete sicer sočustvovali z njim, obenem pa storili trden sklep, da hočete napeti vse moči, da se Vam ne zgodi kaj takega.

»Žalostna pesem« je tudi meni zbudila žalost v srcu. Stvar se Vam je posrečila. Mogoče bi bilo dobro nekoliko natančneje označiti, da se je deklici to sanjalo, ker drugače si te pesmi od morja in te cele situacije skoro ne moremo predstaviti.

»Kam bežite?« tužne moje sanjice . . . Hudo mi je bilo pri srcu, ko sem čital te Vaše nežne, nekoliko bolne verze. Zdelo se mi je, da so pisani na moj naslov, ker sem že eden izmed tistih, ki Vaše »sanjice« semintja niso hoteli umeti, ker so bile nekoliko bolehe. Toda storil sem to iz najboljše volje in pokazal pot do boljšega. Jaz sam sem hodil isto pot, kot jo menda približno hodite Vi in povem Vam skoro zagotovo, da tudi Vi v doglednem času krenete drugam, kjer se Vam morebiti posrečijo še lepše stvari, kot dosedaj. Pa tudi k tem pesmim naj izrečem svoje odkritosrčno mnenje, namreč, da imate lepe pesniške darove, ki jih nikari ne zanemarite. Upam, da se pokažete še s kako pesmico.

Zo. — Belokranjska idila se Vam je izvrstno posrečila. Omenil bi Vam le eno malenkost, ki jo blagovolite uvaževati, da se izpopolnite. Mislim namreč na tiste mitološke uvode, ki so popolnoma nepotrebni. To se mi zdi zastarela, neokusna moda, ki je sicer ljubijo gimnazijci, toda Vi se morate postaviti že na višje stališče. Pomislite, kako bi to izrazil kak slikar . . . Sicer je pa tudi v tem Vašem slučaju ta uvod nepotreben, ker je cela vrsta drugih določb, iz katerih lahko sklepamo, da je jesen v deželi.

Vaša Bela Krajina pa mora biti res lep svet; prav mika me, da bi si ga natančneje ogledal. Pri Vas vidim, da se polagoma uresničuje to, na kar sem hotel opozoriti Gorenjka pri njegovi »Pesmi žanjice«. Vi spoznavate naše ljudstvo in ga bodete vedno bolj globoko umeli. Vaša Vriševka stoji tako jasno in v tako odločnih obrisih pred mano, da bi jo naslikal, če bi bil slikar. Ljudstvo si vzemite za predmet svoje umetnosti, ki postane na ta način v pravem pomenu narodno individualna. Po Aleksandrovu so zelo redko nasejani oni, ki bi se z ljubeznijo in s pravim razumevanjem zanimali za ljudstvo, za njegovo psiho in sploh za vse pojave njegovega življenja. Mnogo naših umetnikov se zanima preje za Indijce, za egipčanske piramide, za življenje v dunajskih ponočnih kavarnah in ne vem zakaj še . . . samo za naše ljudstvo ne. Naši ljudje se seveda tudi ne zanimajo za reči te vrste in zato so v očeh teh pesmističnih umetnikov za 100 let nazaj in skoraj nesposobni za vsako kulturo: masa, nagnjena k najnižjim instinktom, sicer pa brez vsakega umetniškega razumevanja. Na tak način seveda ne pridemo nikamor. Treba je nove poti, ki jo je zaslučil Aleksandrov, ki je pa omagal takoj na početku. In če je imel on smisel predvsem za zunanost, za modro obrobljena okna, za lepe ženske pasove in svilene rute iz naše prelepe narodne noše, za sv. Izidorja nad mizo v hiši —, se moramo poglobiti mi poleg tega tudi v narodovo dušo, ki je globoko preveta s krščanstvom. To bi bil pot k naši novi narodni umetnosti, katere ornamentiko in okvir nam je podal in pokazal že naš prerano umrli Aleksandrov. Vaša pesem »Uस्क Miko« se Vam je istotako izvrstno posrečila, dasiravno se nam zdi, da leži Vaša moč in prihodnost v prozi. Menda se strinjate?

J. M.

